

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ПОЛЬЩІ ТА ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ У 1920-1938 РР.: ІСТОРІОГРАФІЯ ТА СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті проаналізовано дослідження українських сучасних науковців, присвячені висвітленню витоків, політичних передумов утворення та діяльності громадських організацій української діаспори в Польщі та Чехословаччині у 1920-1938 рр. Шляхом комплексного аналізу значного пласту сучасних доробків, виділено напрями наукових досліджень за функціонально-інформаційним критерієм, підбито підсумок вивчення теми. Здійснений аналіз праць, які висвітлюють діяльність громадських організацій української діаспори. Огляд дослідницької літератури був проведений за структурно-тематичним принципом історіографії, що дозволило виокремити шляхи загального нарощування історичних знань у сфері вивчення зазначеної тематики. У результаті дослідження окреслено нові шляхи подальших наукових пошуків для відображення повноцінної картини життя української діаспори в європейському просторі.

Ключові слова: діаспора, еміграція, громада, громадські організації, українська історіографія.

Суспільно-політичне життя українців в європейських країнах та діяльність, створених ними, громадських організацій у 1920-1938 рр. протягом кількох десятиліть перебуває у полі зорі досліджень сучасних українських науковців. Із здобуттям Україною незалежності й розвитком державності особливо посилився інтерес до вивчення політичної еміграції другої хвилі, яка в історичній літературі обмежується хронологічними рамками 1918-1939 рр. Це зумовлено поширеною публікацією епістолярно-мемуарною спадщиною лідерів еміграції, брошур, монографій, фотокарток, документів, щодо засад комітетів і уставних закладів української діаспори.

Практичний досвід функціонування українських громадських організацій в європейських країнах має велике значення у сучасних умовах. Зокрема, варто відзначити пізнавальне значення, національну ідентифікацію й осмислення своєї самотності в умовах перебування на території Польщі та Чехословаччини.

Вагомість теми дослідження продиктована потребою визначення основних сучасних наукових доробків, які порушили проблематику висвітлення громадських організацій української діаспори. Система тематичної розгалуженості надає змогу визначити політичні, соціально-економічні та культурно-духовні аспекти життєдіяльності українців на чужині.

Актуальність теми зумовлена науковим інтересом – необхідністю аналізу, систематизації та оцінки історіографії й сучасних досліджень з даної тематики, визначення прогалин та перспективних напрямків подальшого вивчення науковцями.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу історіографічного базису та сучасних наукових доробків, які висвітлюються суспільно-політичне життя українців, зокрема, діяльність громадських організацій в Польщі та Чехословаччині.

З початком становлення періоду нової української національної історіографії, який уможливився завдяки отриманню істориками доступу до закритих раніше архівів, з'явився інтерес до об'єктивного та неупередженого вивчення теми дослідження. Це обумовлюється, насамперед, можливістю дослідникам відтворювати «історичну правду» та об'єктивно інтерпретувати наукові доробки. Розкриті різноманітні сторони життєдіяльності діаспори, що дає змогу дослідити політичний досвід українців у європейських країнах і проаналізувати причини поразок еміграційної діяльності. У науковців з'являється можливість вести планомірні системні дослідження з тематики української діаспори, висвітлювати та узагальнювати питання діяльності осередків української еміграції. Сучасні науковці з великою інтенсивністю намагаються до-

слідити та відтворити цілісну картину тогочасного життя українців в еміграції.

Розглядаючи історіографічне підґрунтя, слід зазначати, що воно представлене численними дослідженнями, які репрезентовані у виді колективних та індивідуальних монографій, статей в академічних і енциклопедичних збірниках, наукових статей, дисертаційних робіт. У ході дослідження був опрацьований значний пласт сучасних наукових доробків, який дозволяє розмежувати їх на дві групи за функціонально-інформаційним критерієм. Першу групу представляють дослідження, в яких з'ясовується політичні передумови еміграційного руху українського населення, висвітлюються поштовхи для організацій громадських організацій, наданий загальний опис громадських організацій. Друга група є найбільш представницькою за тематикою дослідження, які відносяться до опрацювання засад, соціальної структури, правового становища та діяльності громадських організацій і установ української діаспори. Кожна з них потребує детального опрацювання у наданні об'єктивної характеристики.

Висвітлення політичних передумов утворення громадських установ і організацій простежується у дослідженнях В. Трощинського, Ф. Заставного, В. Євтух, В. Піскун.

Найбільший інтерес до опрацювання викликають доробки науковця В. Трощинського. У праці «Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне та соціально-політичне явище» вчений дослідив політичний сектор еміграції в цілому та кожну з чотирьох головних течій (ліберально-демократичну, соціалістичну, монархістську, націоналістичну); надав комплексний аналіз соціально-правового становища української діаспори в Європі. Дослідник простежив серед української еміграції об'єднувальну ідею – відновлення української державності. Опіраючись на статистичні дані, автор установив, що загальна кількість української

діаспори в Польщі наприкінці 1920-х рр. становила сорок три тисяч осіб., а в Чехословаччині у середині 1920-х рр. – двадцять тисяч осіб. Переважна більшість з них була політичними емігрантами. Слушними видаються розмірковування автора про геополітичний аспект виходу ДЦ УНР на еміграцію. В існуванні еміграційного українського уряду, вважав він, була зацікавлена фактично лише Польща. Заслугою В. Трощинського є й те, що він окреслив основні напрями діяльності ДЦ УНР в екзилі. Найважливішим із них, на його думку, було вироблення у загальних рисах політичної платформи, правових та соціально-економічних засад майбутнього суспільного устрою України.

Історик висвітлив витoki формування та основні засади діяльності Українського Громадського Комітету – першої громадсько-допомогової організації українських емігрантів у Чехословаччині, створеної у липні 1921 р. Автором зазначено, що основний інтелектуальний потенціал української діаспори протягом досліджуваного періоду був сконцентрований в Чехословаччині: тут діяли десятки емігрантських наукових, фахових, культурно-освітніх установ, функціонували осередки політичних організацій різних ідеологічних орієнтацій з власними пресовими організаціями.

В. Трощинський наголошував на лояльному відношенні президента ЧСР – Т. Масарика, оскільки тодішні чехословацькі державні діячі не бажали загострення українсько-російського конфлікту та виступали за загальнослов'янську діяльність. Через це всебічно протистояли розповсюдженню українського національного руху. «Історія не знає іншого випадку такого лояльного і гуманного ставлення до вельми чисельної, як для невеликої країни, і різномірної за своїм характером еміграції» [8, с. 29].

Слід зазначити актуальну проблему, яку порушив В. Трощинський – це протистояння західних і східних українських емігрантів на психологічному та куль-

турному підґрунті. Наголошуючи на не-однаковому розумінні національного руху, дослідник наводив, що «довголітня боротьба за національне самовизначення навчили галичан цінити і вище ставити національно-державні інтереси від соціальних. Наддніпрянські соціалісти були в більшості доктринерами, що туманні інтереси свого пролетаріату ставили вище від національних інтересів свого народу...» [8, с. 32]. У праці були дослідженні стан та умови діяльності емігрантів, тенденції поширення та зменшення чисельності емігрантів у європейських країнах, що було обумовлено ставленням владних державних структур. Автор з висоти часу історії надав зважену об'єктивну оцінку важливим віхам суспільного життя, зокрема, щодо основних осередків скупчення українські еміграції в Польщі зазначав, що «... де з більшою, а де з меншою активністю велась громадсько-допомогова й культурно-освітня робота, якою керував УЦК у Варшаві. Виходила емігрантська преса, діяло кілька видавництв. Польща була головним тереном діяльності екзильного уряду УНР» [8, с. 47]. Заслуга автора у вивченні власне політичного сектора української діаспори досліджуваного періоду у розкритті форм та механізмів реалізації політичних устремлінь кожної з емігрантських політичних течій, їхнього впливу як на емігрантські кола, так і на ситуацію в Україні.

Політичні мотиви утворення громадських організацій В. Трощинський відобразив в публікації матеріалів конференції української еміграції у Празі. Науковцем надана оцінка періоду існування уенерівської еміграції, охарактеризоване створення Української Головної Еміграційної Ради. У статті порушені побутові проблеми, які намагалися вирішити лідери осередків української еміграції. Матеріал становить наукову історичну цінність через оприлюднення вагомих джерельних даних.

В. Трощинський також приділив увагу вивченню діяльності соціологічно-

го інституту у Празі й організатором його роботи М. Шаповалу, який «зумів організувати у цій країні найпотужніший громадсько-культурний осередок української еміграції на Європейському континенті» [10, с. 138]. Науковець надав опис основних етапів функціонування та досягнень соціологічного інституту, що збагачує загальну уявлення про життя українських емігрантів. Наукові доробки В. Трощинського стали ваговими внеском у наукову розробку вивчення діяльності української еміграції.

Проблемі розселення й розташування масових осередків української діаспори присвячена праця Ф. Д. Заставного «Українська діаспора (розселення українців у зарубіжних країнах)». У ній автор значне місце відвів демографічним даним. Встановив, що Чехословаччина посідала перше місце серед країн розселення емігрантів, через перебування великої кількості українського студентства. Серед навчальних закладів найбільш масовими були Український Вільний Університет (1920 р.), Вищий Педагогічний університет ім. М. Драгоманова (1923 р.), Студія класичного мистецтва (1923 р.) у Празі та Українська Господарська Академія у Подєбрадах. У своєму доробку автор визначив два основних етапи масової еміграції українців у міжвоєнний період. Перший період (1920-1923 рр.) був викликаний скрутним повоєнним становищем та мав політизований характер через чітко виражену західну орієнтацію. Другий (1924-1938 рр.) характеризується масовим впливом до навчання у європейські виші [2, с. 16]. Щодо територіального критерію розташування, науковець зазначав, що у ЧСР знаходило притулок студентство, через що Чехословаччина перетворилася на найбільшу в діаспорі базу підготовки української молоді. Разом з тим, до Польщі емігрували, переважно, воїни УНР.

Автором ряду фундаментальних досліджень з теорії й історії міжнаціональних відносин, української еміграції й діаспори в різних країнах світу є В. Євтух.

Серед його праць варто виділити монографію, підготовлену разом з В. Трощинським, А. Попок, О. Швачкою «Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії», в якій розкрито ряд методологічних проблем історії української діаспори. Автор у монографії акцентує увагу на початкових спробах дослідження української діаспори, які були присвячені ідентифікації явища еміграції з України, висвітленню причин, намірів, мотивів еміграції з західноукраїнських та наддніпрянських земель, етносоціальної адаптації до іноетнічних умов.

До когорти сучасних фахівців необхідно віднести праці В. Піскун. Всезагальну структуровану характеристику української політичної еміграції у 20-х рр. XX ст. надала В. Піскун у дисертаційному дослідженні. Авторка виявила основні чинники, які спричинили витіснення українців за межі своєї держави та їхню громадянську позицію на інституціональному рівні. Дослідження базується на комплексному вивченні громадянської позиції українських лідерів періоду Української революції, які у 20-х рр. XX ст. опинилися у еміграції, не втратили своєї національної ідентичності та продовжували боротьбу за незалежну українську державу. Особлива увага була акцентована на процесі розмежування російського і українського «ідентитетів» в еміграції та доведено, що національний ідентитет в середовищі української еміграції був домінуючим над соціальним та політичним. Дослідниця надала оцінку діяльності урядів УНР і ЗУНР в еміграції та основними напрямками їх діяльності, які були зумовлені боротьбою за повернення в Україну. Підкреслюючи соціальну адаптацію українців на чужині, дослідниця проаналізувала діяльність українських політичних емігрантів у громадських організаціях різного типу. Надана об'єктивна оцінка діяльності організацій неполітичного характеру, які на думку автора, були засобами самореалізації українців в країнах перебування.

При характеристиці політичної еміграції часів Української революції автор виділила чотири хвилі її виходу з України. Узагальнено, що однією з головних причин появи української політичної еміграції був політичний вибір провідних діячів періоду Української революції, які продовжували відстоювати ідею незалежної української держави. Найбільш виразно, на думку дослідниці, організаційні можливості українських політичних емігрантів проявилися на громадському рівні. Політичні структури були підперті потужними громадськими організаціями. У дослідженні розкривається особливість партійного структурування та сутність політико-ідеологічних форм вияву громадянської позиції лідерів української політичної еміграції. Авторка узагальнила та виділила форми виявлення політичної позицій у партіях: Українська Соціал-Демократична Робітнича Партія (УСДРП), Закордонна група УКП, Українська Партія Соціалістів-Революціонерів, Український Союз Хліборобів-Державників (УСХД). У дослідженні доведено, що ідеологічну основу української політичної еміграції започаткували документи, які обумовлювали наявність Державного Центру УНР в екзилі. Відстоювання права існування української держави вимагало й реально-доказового доктринального обґрунтування, яке б базувалося на історичній традиції. Охарактеризовано вибір провідних українських політиків того часу: М. Грушевського, В. Винниченка, П. Скоропадського, С. Петлюри, а також членів Директорії УНР.

Особливістю цього дослідження є те, що уперше доведено, що у країнах проживання українські політичні емігранти продовжували зберігати і відстоювати ідентитети «український громадянин» і «Україна-батьківщина», які були сформовані в роки Української революції. Узагальнено, що соціальна адаптація у країнах проживання залежала від політичного вибору українських емігрантів, а відтак, її невід'ємною складовою була

участь у політичній боротьбі проти встановленої в Україні радянської влади та підпорядкування українських земель іншим державам, зокрема, Польщі та ЧСР. Поглиблено висновок про те, що основним способом згуртування українських політичних емігрантів в умовах звуження відкритої політичної діяльності стали громадські організації, які виконували функцію офіційного представлення громади перед урядами країн проживання, створювали фонди з метою самореалізації потенціалу самих емігрантів та розбудови політико-пропагандистської роботи, спрямованої на прощтовхування українських інтересів серед міжнародної громадськості.

У монографії «Політичний вибір української еміграції у 20-ті роки ХХ століття» В. Піскун на основі архівних матеріалів висвітлює процеси соціальної адаптації емігрантів в європейські країни, бачення ними національної самоідентифікації, політико-ідеологічного орієнтування, культурної та науково-освітньої діяльності. Авторка відзначає, що суперечність серед діячів діаспорних установ та організацій провокувалася пресою. Проаналізована низка форм і методів боротьби більшовиків з українськими емігрантами, використання ними засобів дискредитації українських політичних діячів з метою ліквідації конкурентів у боротьбі за владу в Україні.

Діяльності емігрантських політичних партій у 1918-1938 рр. присвячене дослідження К. Іващенко, в якому встановлені особливості розвитку політичної системи Чехословаччини у контексті їх значення для діяльності політичних партій та рухів національних українських груп, надана загальна характеристика української емігрантської спільноти в Чехословаччині. У дослідженні проаналізований початок української політичної еміграції та охарактеризований до-еміграційний досвід діяльності основних течій в українському політичному русі, надана загальна характеристика україн-

ської емігрантської спільноти в Чехословаччині міжвоєнного періоду та визначено місце політичних партій серед інших емігрантських організацій. У доробку був здійснений аналіз основних етапів формування іміджу України та українців у чехословацькій громадській і політичній думки; основних особливостей політичної системи Чехословацької республіки у контексті їх впливу на діяльність політичних емігрантських партій; витоків української політичної еміграції, надана загальна характеристика емігрантської спільноти у Чехословаччині. Зазначено, що початок української політичної еміграції був хронологічно пов'язаний з першими спробами національно орієнтованої політичної діяльності, що, внаслідок несприятливих внутрішніх умов, здійснювалась в умовах закордоння або згодом змушено переносилась до екзилу. У дослідженні було виявлено, що в еміграції опинились представники соціалістичної (УПСР, УСДРП), монархістської (рух П. Скоропадського), ліберально-демократичної (Директорія УНР, УРДП) та націоналістичної (січові стрільці та деякі інші військово-спортивні групування) течій.

Авторка зробила висновок, що політична діяльність української діаспори була спрямована на досягнення суспільно-політичних завдань та адаптацію українців у мовах закордоння. На заваді життєздатності емігрантських партій стала надмірна персоналізація справи, слабка соціальна мотивація дії, неадекватність обраних форм політичної боротьби.

Окрему увагу дослідники зосереджували на молодіжних рухах та організаціях. Молодь була тою рушійною силою, в яку вже досвідчені політичні діячі намагалися вкласти засади національного-визвольного змагання. Саме тому доречно буде висвітлити результати дослідження щодо діяльності студентських громадських організацій.

У дисертаційному дослідженні Л. Чугаївська проаналізувала чинники створення та специфіку організаційної розбу-

дови студентських об'єднань еміграції між Першою та Другою світовими війнами. Авторкою були визначено, що найбільше українських студентських організацій було створено у Чехословаччині. Завдяки доброзичливому ставленні та підтримці чехословацького уряду в країні діяли: Українська Академічна Громада, Товариство «Велес», «Гурток Українських Студентів-Пасічників у Празі», Союз Відродження Українського Студентства, Студентська громада ім. Сковороди, Українська студентська організація ім. Драгоманова, Студентське товариство «Громада», Ділове Об'єднання Поступового Студентства, Група Української Націоналістичної Молоді, Легія Українських Націоналістів. Українські студенти в Польщі організувалися в Студентську Громаду (Варшава), Варшавську Українську Студентську Громаду, Групу українського студентства. Культурним розвитком українських студентів найактивніше опікувався Український Громадський Комітет (УГК).

У дослідженні складні процеси адаптації емігрантського життя, які вимагали від українського студентства на лише організаційної, а й ідейно-політичної консолідації. Розкриваючи форму та методи діяльності студентських організацій, дослідниця зауважила, що діяльність була спрямована на поглиблення пропаганди українського державного будівництва. Підкреслюючи важливість студентських угрупованні на державному рівні, авторка наголошувала на тому, українські студентські організації різних ідейно-політичних таборів сконцентрували максимум уваги на проведенні політичної агітації та інформації. У ході свого дослідження авторка проаналізувала взаємовідносини між українськими студентськими організаціями, з'ясувала напрями, форми громадської діяльності українських студентських організацій в еміграції.

Загальний обсяг історіографії свідчить, що проблема вивчення окремих громадських організацій не набула широкого розмаху вивчення науковцями. Вар-

то виділити дослідження, присвячені вивченню виключно діяльності окремих громадських організацій.

Перу В. Піскун належать монографія та стаття, присвячені висвітленню історії політичної еміграції 20-х рр. ХХ ст. Зокрема, у статті «Діяльність українського центрального комітету в Польщі та українського громадського комітету в Чехословаччині по соціальній адаптації українських політичних емігрантів у 20-х рр. ХХ ст.» надана характеристика Українського Центрального Комітету в Польщі та Українського Громадського Комітету в Чехословаччині. Авторка виділяє основні напрями діяльності: організація збору національного податку, культурно-освітня робота, правове забезпечення емігрантів. Значне місце відведено дослідженню етапів створення Союзу українських емігрантських організацій у ЧСР (1930 р.). У доробку зауважено, що основою життєдіяльності громадських організацій була регулярна фінансова та моральна підтримка з боку чехословацького уряду, взамін на це діячі працювали під повним владним контролем та не провадили політичну роботу стосовно інших держав. Авторка вважає, що громадські об'єднання української діаспори у країнах проживання були засобами національного самовираження. Характерною особливістю згуртування в таких групах було те, що вони пронизували все життя – від організації самопомочі до створення об'єднань за професійною ознакою й долучення до міжнародних недержавних організацій. Досліджено, у Польщі українські політичні емігранти через громадські об'єднання та проведення еміграційних з'їздів позиціонували себе як повноправні громадяни, згуртувалися навколо організацій і відстоювали свої права.

Ще одним дослідником сьогодення в історіографічному огляді є О. Даниленко, який у статті «Українська еміграція в Чехословаччині (1920-ті роки): соціокультурний аспект» зупинив увагу на соці-

альній адаптації української еміграції. У статті автор виділив соціальну структуру загальної української діаспори: українські військовослужбовці, урядовці та політичні діячі, заробітчани. Автор зазначив на масовому притоку емігрантів до ЧСР, появи різноманітних громадських організацій та представництв українських політичних партій. Намагаючись виділити соціальну адаптацію українців через активну діяльність, дослідник наголосив на чисельності студентів у навчальних закладах – Української Господарської Академії в Подебрадах та Українського педагогічного інституту ім. М. Драгоманова. Спираючись на статистичні показники, автор навів дані щодо соціального походження українських емігрантів, які започатковували та приймали участь в діяльності організацій.

У праці «Український комітет у Чехословаччині (1921-1925 рр.)» О. Даниленко з'ясував чинники, передумови створення, мету, завдання та структуру української громади в ЧСР – Українського громадського комітету в Чехословаччині (1921-1925 рр.), який допомагав українцям на початковому етапі перебування в цій країні налагоджувати їхнє культурно-освітнє життя та знайомив чехословацьку громадськість з історією, культурою українського народу. Комітет відіграв визначну роль в організації навчання української молоді, створивши низку українознавчих інституцій.

У своєму дослідженні О. Даниленко з'ясував чинники, передумови створення, мету завдання, структуру, форми та методи роботи репрезентанта інтересів української громади в ЧСР – Українського Громадського комітету в Чехословаччині у 1921-1925 рр.

Варто зауважити, що у дослідженні зосереджено увагу на складних проблемах, які постали перед емігрантами на початковому етапі їхнього перебування в Чехословаччині (житло, робота, харчування, одяг, медичне забезпечення, правовий захист та ін.). Ці обставини зумо-

вили необхідність згуртування емігрантів, створення спеціального органу для репрезентації їх інтересів перед чехословацьким урядом і громадою. Цим органом став Український громадський комітет. Згідно результатів дослідження, безпосередніми організаторами Українського громадського комітету виступили діячі Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) та безпартійні громадські і культурні діячі з Наддніпрянщини і Галичини, які перебували у Празі. За статутом УГК був добродійним товариством, що мало на меті нести допомогу у всіх її видах для українських громадян, що перебувають у Чехословацькій Республіці. Комітет у ході своєї діяльності допомагав українцям налагоджувати культурно-освітнє життя в ЧСР та знайомив чехословацьку громадськість з історією України. Відтворено соціальну характеристику української діаспори за даними УГК, висвітлено його тісну співпрацю з державними й громадськими структурами Чехословаччини, міжнародними та українськими організаціями.

У дослідженні висвітлена діяльність жіночої секції УГК, яка займалась пошуком роботи для жінок, а також питаннями постачання одягу жінкам і дітям, влаштування і проведення громадських заходів. У дисертації висвітлено роль УГК в підготовці національної педагогічної і культурно-просвітницької інтелігенції. Зокрема, зазначено, що наприкінці 1922 р. Управою УГК було прийнято постанову про заснування Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова.

У праці проаналізована діяльність УГК, яка була спрямована на охорону здоров'я українських емігрантів в ЧСР. О. Даниленко охарактеризував діяльність УГК щодо створення ряду інших центрів українського життя. Так, наприклад, було засновано Український громадський видавничий фонд (УГВФ), метою якого було видання наукових праць, підручників для високих і середніх шкіл, науково-по-

пулярної літератури для того, щоб друком служити справі будування української культури. Ще однією освітньою установою, створеною Українським громадським комітетом в еміграції, став Український гурток пластичного мистецтва, заснований у 1922 р. з ініціативи відомого мистецтвознавця Д. Антоновича. Автор продемонстрував провідну роль комітету в організації навчання української молоді, створені низки інституцій і проведені громадсько-політичних акцій.

Важливо зауважити, що організації української діаспори виступали фундаторами й оборонцями національних традицій. Аналіз сучасних досліджень, які висвітлювали в тій чи іншій мірі діяльність громадських організацій української діаспори, у своїй сукупності витворюють тематичний напрям в історіографії. Основна увага в розробках приділялася висвітленню громадсько-політичного та культурно-освітнього життя, внеску осередків діаспори у розробки напрямків державного будівництва. Науковці традиційно відводять значне місце у дослідженнях політичному та соціальному аспекту життя емігрантів, намагаючись висвітлити основні причини скупчення діячів, що у подальшому послугувало плацдармом для утворення громадських організацій.

Своєрідне місце в українській історіографії посідає науковий доробок з історії масових самоврядних об'єднань. Прикметною рисою сьогодення є розширення тематичного поля аналізованої проблеми, наповнення її архівними матеріалами, використання набутку представників української діаспори. Все це разом із застосуванням сучасних методик дослідження дало колосальні результати. Передовсім зауважимо, що рельєфніше висвітлено націєтворчу функцію громадських організацій, показано значення їхнього досвіду для формування нової системи цінностей в умовах незалежності України.

Аналіз наукової розробки проблеми засвідчив недостатність її вивчення та

фрагментарність відображення в науковій літературі, в якій пріоритетне місце посідають публікації з громадсько-політичного та культурно життя українців. Праці, присвячені діяльності організацій української діаспори висвітлюють лише окремі аспекти проблеми.

Сьогодні вже добре відомий основний обсяг фактів, що стосуються життя української діаспори в Польщі та Чехословаччині. Однак подальшого пошуку потребують питання, пов'язані з функціонуванням еміграційного уряду УНР, взаєминам українських емігрантів з іноземцями, можливості українцями виробити свої ключі діяльності заради майбутнього. Потребує поглибленого вивчення характеру діяльності організацій та їх відтворення в науковій літературі. Не вичерпана тема досліджень окремих громадських установ і специфіка діяльності підпорядкованих організацій більш масовим установам. Має перспективу розвитку й історія українських самоврядних об'єднань. Вони не зазнали широкого розмаху в інтерпретації науковців, але мали великий вплив на формування ідеології молоді. Сучасні науковці намагаються відтворити та відобразити діяльність найбільш масових та значимих для суспільства громадських організацій, забуваючи про малочислені осередки, праця яких також визначалася на державотворчому рівні.

Узагальнення сучасних досліджень дають змогу зробити висновок, що проблема вияву діяльності громадських організацій недостатньо вивчена. Це визначає перспективу подальшого наукового дослідження – продовження вивчення діяльності громадських організацій української діаспори в роки другої еміграційної хвилі, враховуючи досягнутий рівень знань й теоретико-методологічні засади.

Література

1. **Даниленко О. В.** Український громадський комітет у Чехословаччині (1921-1925 pp.): автореф. дис. канд. іст. наук / О. В. Даниленко. – К., 2004. – 18 с.

2. **Заставний Ф.** Українська діаспора: розселення українців у зарубіжних країнах / Ф. Заставний – Львів: Світ, 1991. – 120 с.

3. **Євтух В.** Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. Центр сучасного суспільствознавства / В. Євтух, В. Трошинський, А. Попок, О. Швачка – К.: Видавництво УАННП «Фенікс», 2003. – 228 с.

4. **Іващенко К. В.** Українські емігрантські політичні партії в І Чехословацькій республіці (1918-1938 pp.): автореф. дис. к.і.н. / К. В. Іващенко. – Донецьк, 1999. – 22 с.

5. **Піскун В. М.** Діяльність українського центрального комітету в Польщі та українського громадського комітету в Чехословаччині по соціальні адаптації українських політичних емігрантів у 20-х рр. XX ст. / В. М. Піскун // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К., 2008. – С. 340-351.

6. **Піскун В. М.** Українська політична еміграція 20-х років XX століття: автореф. дис. канд. іст. наук / В. М. Піскун. – К., 2007. – 31 с.

7. **Піскун В. М.** Політичний вибір української еміграції (20-ті роки XX ст.) – Монографія. – К.: МП Леся, 2006. – 672 с.

8. **Трошинський В. П.** Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище / В. П. Трошинський. – К.: Інтел, 1994. – 259 с.

9. **Трошинський В. П.** Перша конференція української еміграції в Празі і створення української головної еміграційної ради / Володимир Трошинський // Українська діаспора. – 1992. – № 1. – С. 77-85.

10. **Трошинський В. П.** Український соціологічний інститут у Празі: організація і наукова праця (1924-1932 pp.) / Володимир Трошинський // Українська діаспора. – 1992. – № 2. – С. 138-150.

11. **Чугаєвська Л. В.** Створення та діяльність українських студентських організацій у еміграції (1920-1939 pp.): дис. канд. іст. наук / Чугаєвська Людмила Віталіївна. – К., 2009. – 190 с.

Literatura

1. **Danilenko O. V.** Ukrayinskiy gromadskiy komitet u Chehoslovachchini (1921-1925): avtoref. dis. kand. ist. nauk / O. V. Danilenko. – K., 2004. – 18 s.

2. **Zastavniy F.** Ukrayinska diaspora: rozselennya ukraintstiv u zarublzhnih krayinah / F. Zastavniy – Lviv: Svit, 1991. – 120 s.

3. **Evtuh V.** Ukrayinska diaspora. Sotsiologichni ta Istorichni studiyi / Kiyivskiy natsionalniy

universitet im. Tarasa Shevchenka. Tsentr suchasnogo suspilstvoznnavstva / V. Evtuh, V. Troschinskiy, A. Popok, O. Shvachka – K.: Vidavniststvo UANNP «Feniks», 2003. – 228 s.

4. **Ivaschenko K. V.** Ukrayinskiy emigrantskiy politichni partiya v Chehoslovatskiy respubliki (1918-1938): avtoref. dis. kand. ist. nauk / K. V. Ivaschenko. – Donetsk, 1999. – 22 s.

5. **Piskun V. M.** Diyalnist ukrayinskogo tsentra lnogo komitetu v Polschi ta ukrayinskogo gromadskogo komitetu v Chehoslovachchini po sotsialni adaptatsiyi ukrayinskih politichnih emigrantiv u 20-h rr. XX st. / V. M. Piskun // Kiyivskiy natsionalniy universitet imeni Tarasa Shevchenka. – K., 2008. – S. 340-351.

6. **Piskun V. M.** Ukrayinska politichna emigratsiya 20-h rokiv XX st.: avtoref. dis. k.i.n. / V. M. Piskun. – K., 2007. – 31 s.

7. **Piskun V. M.** Politichniy vibir ukrayinskoyi emigratsiyi (20-ti roki XX st.) – Monografiya. – K.: MP Lesya, 2006. – 672 s.

8. **Troschinskiy V. P.** Mizhvoenna ukrayinska emigratsiya v Evropi yak istorichne i sotsialno-politichne yavische / V. P. Troschinskiy. – K.: Intel, 1994. – 259 s.

9. **Troschinskiy V. P.** Persha konferentsiya ukrayinskoj emigratsiyi v Prazi i stvorenniya ukrain-skoyi golovnoi emigratsynoyi radi / Volodimir Troschinskiy // Ukrayinska diaspora. – 1992. – № 1. – С. 77-85.

10. **Troschinskiy V. P.** Ukrayinskiy sotsiologichniy institut u Prazi: organizatsiya i naukova pratsya (1924-1932) / Volodimir Troschinskiy // Ukrayinska diaspora. – 1992. – № 2. – С. 138-150.

11. **Chugaevska L. V.** Stvorenniya ta diyalnist ukrayinskih studentskih orgaiizatsiy u emigratsiyi (1920-1939): dis. k.i.n. / Chugaevska Lyudmila Vitaliyivna. – K., 2009. – 190 s.

Нестеренко Е. В. *Общественные организации украинской диаспоры в Польше и Чехословакии в 1920-1938 гг.: историография и современные исследования*

В статье представлен анализ исследования украинских современных ученых, в которых освещены истоки, политические предпосылки создания и деятельность общественных организаций украинской диаспоры в Польше и Чехословакии в 1920-1938 гг.

Путем комплексного анализа значительно го пласта современных исследований, выделены направления научного изучения по функционально-информационному критерию, подведен итог изученности темы. Произведен анализ работ, которые освещают деятельность общественных организаций украинской диаспоры. Обзор исследовательской литературы проведен по структурно-тематическому принципу историографии, что позволило выделить пути общего наращивания исторических знаний в сфере изучения указанной тематики.

В результате исследования очерчены новые пути дальнейших научных поисков для отображения полноценной картины жизни украинской диаспоры в европейском пространстве.

Ключевые слова: диаспора, эмиграция, общественность, общественные организации, украинская историография.

Nesterenko K. V. Public organizations Ukrainian diaspora in Poland and Czechoslovakia in 1920-1938: historiography and modern research

The article analyzes of the study of modern Ukrainian scientists, which covered the origins, political preconditions of creation and activities of public organizations of the Ukrainian diaspora in Poland and Czechoslovakia in 1920-1938 years.

Through a comprehensive analysis of modern research are marked areas of scientific study of functional and informational criterion summarizes a study themes. The analysis of the works, which describe the activity of public organizations of the Ukrainian diaspora. Review of the research literature performed on the structural and thematic principle of historiography, that has allowed to note the direction of extension of historical knowledge in the study of these subjects.

As a result of research emphasized new ways of further research to show the full picture of the life of the Ukrainian diaspora in the European space.

Key words: diaspora, emigration, community, public organizations, Ukrainian historiography.

Стаття прийнята до редколегії
30 жовтня 2015 р.